M. T. B. COLLEGE, SURAT
Manuscripts Library

No. Ref.
Ser. 342

Title: Chaturmasyakatham

342

चातुर्मास्यहोत्रम्

:	: Chāturmāsya Hotram	: Title	
:	:	: Author	
:	:	: Editor	
:	:	: Year, Vols.	
:	:	: Publisher	
342 :	:	: Remarks	

342

इदं पुस्तकं जडियानाम्

निधीभक्तपालयुतेशकेब्देस्मिन्सर्वजित्संफाल्गुनिकेप्यमायां। यत्त
घनश्याम अदोदिवातुर्मास्यस्यहौत्रेव्यलिखद्धिवंस्यात् १

श्रीगणेशायनमः श्रीमहालसायैनमः श्रीसप्तकोटेश्वरायनमः
हरिः ॐ ॥ ॥अथचातुर्मास्यहौत्रप्रयोगः॥ ॥तत्रान्वारंभ
णीयारव्यवैश्वानपार्जन्यायामिष्टौ अग्निर्वैश्वानरः पर्जन्यश्च प्र
धानदेवते । स्नानाचमनादि । पंचदशसामिधेन्यः । आवाहनकाले
अग्निमग्नआ ३ वह । सोममा ३ वह । उपांशु ॰ अग्निंवैश्वानरं ॰ उच्चैः
आ ३ वह । पर्जन्यंआ ३ वह । देवाँ आज्यपानित्यादि । उत्तमप्रयाजादि
निगमेषुउपांशुप्रयोगः । ये ३ यजामहेस्वाहाग्निंस्वाहासोमंस्वाहा ॰
अग्निंवैश्वानरंस्वाहा ॰ पर्जन्यंस्वाहादेवाइत्यादि । वार्त्रघ्नावाज्यभा
गौ । प्रधानस्य । वैश्वानरोअजीजनदग्निर्नोनव्यसीमतिं । क्ष्मयावृ राम
धानओजसा ॰ इत्युपांशु ॰ ॐ ३ इत्युच्चैः । उच्चैः ये ३ यजामहे ॰ उपां १

शु अग्निंवैश्वानरं पृष्टोदिविपृष्टोअग्निः पृथिव्यांपृष्टोविश्वाओषधीराविवेश
वैश्वानरः सहसापृष्टोअग्निः सनोदिवासरिषः पातुनक्तं ३ वौषट् इत्युच्चैः वा
गोज: पर्जन्यायप्रगायतदिवस्पुत्रायमीढुषे सनोयवसमिच्छतु उपांशु ॐ ३ उ
च्चैः ये ३ यजामहे ॰ उच्चैः उपांशु पर्जन्यंप्रवातापांतिपतयंतिविद्युतउदोषधीर्जि
हतेपिन्वतेस्वः इराविश्वस्मैभुवनायजायतेयत्पर्जन्यः पृथिवींरेतसावती ॰ उच्चै
: वौ ३ स्विष्टकृतः ये ३ यजामहेग्निंस्विष्टकृतमयाळग्निरग्नेः प्रियाधामान्य
याट् सोमस्यप्रियाधामान्ययाट् ॰ अग्नेर्वैश्वानरस्य ॰ प्रियाधामान्ययाट् पर्जन्य
स्यप्रियाधामान्ययाट्देवानामाज्यपानामित्यादि जुषंताहविरग्नेयदद्येति
सूक्तवाके अग्निरिदंहविः सोमइदंहविः अग्निर्वैश्वानरइदं ॰ पर्जन्यइदंहविः देवा
आज्यपाइत्यादि संस्थाजपांतं॥ ॥ प्रातर्वैश्वदेव्यांप्रेषितोहोता स्नानाचम
नेकृत्वातीर्थेनप्राविश्यसामिधेनीस्थानस्यपश्चात्सदमात्रमतीत्यावस्थायमंद्रस्व

वा॰ हो॰ रेणामंथनीया अन्वाह हिं भूर्भुवस्स्वरोम् अभित्वा देवसवितरीशानं वार्याणां। सदा
वन्भागमीमहे ३ इति त्रिः मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षतां पिपृतान्नो भरी
मभिः ३ त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमंथत मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः ३ तमु त्वा दध्यङ्
२ ऋषिः पुत्र ईधे अथर्वणः। वृत्रहणं पुरंदरं ३ तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहंतमं
।। यद्येतावता कालेनाग्निर्न जायेत तदा अग्ने हंसि न्यत्रिणं दीद्यन्मर्त्येष्वा स्वे
क्षये ऋतविवृतो ३ मंतिष्ठासि स्वाहुतो घृतानि प्रतिमोदसे यत्वा स्रुचः समस्थिरन् ३
स ३ आहुतो विरोचतेग्निरीळेन्यो गिरा स्रुचा प्रतीकमज्यते ३ घृतेनाग्निः स
मज्यते मधुप्रतीक आहुतः रोचमानो विभावसो ३ जरमाणः समिध्यसे
देवेभ्यो हव्यवाहन तं त्वा हवंत मर्त्याः ३ तं मर्ता अमर्त्यं घृतेनाग्निं सपर्यत अ २
दाभ्यं गृहपतिं ३ अदाभ्येन शोचिषाग्ने रक्षस्त्वं दह गोपा ऋतस्य दीदिहि ३ स
त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योष यातुधान्यः उरुक्षयेषु दीद्यत् ३ तं त्वा गीर्भिरुरुक्षया

हव्यवाहं समीधिरे यजिष्ठं मानुषे जने ३ एतत्ते पुनः पुनरा जन्मनः यस्याम्मचि
पद्यमानायां जातं शृणुयात्तस्यापावेन धनंजयमित्युपसंदध्यात् ३ धनंजयं
रणे रणे ३ उत ब्रुवंतु जंतव उदग्निर्वृत्रहाजनि धनंजयो रणे रणे ३ आयं हस्तेन खादिनं शि
शुं जातं न बिभ्रति अवसाय प्रक्रियमाणाय प्रेषितः विशामग्निं स्वध्वरं ३ प्र देवं देव
वीतये भरता वसुवित्तमं आस्वे योनौ निषीदतु ३ आ जातं जातवेदसि प्रियं शिशीता
तिथिं स्योन आ गृहपतिं ३ अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा हव्यवाड् जु
ह्वास्यः ३ त्वं ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन्त्सता सखा सख्या समिध्यसे ३ तं म
र्जयंत सुक्रतुं पुरोयावानमाजिषु स्वेषु क्षयेषु वाजिनं ३ यज्ञेन यज्ञमयजंत
देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ते ह नाकं महिमानः सचंत यत्र पूर्वे साध्याः सं
ति देवाः ३ इति त्रिः अंसं प्रणवं चतुर्मात्रं ब्रूयात् आमंत्रितो होता स्थानाचमने कृत्वा

चा॰ हो॰ तीर्थेनप्रविश्याध्वर्युमाह अध्वर्योदेवत्ताआ चरस्वेत्यादि सामिधेनीर्वक्ष्यायप्रेषि स्थाने
३ तोनमः प्रवक्र इत्यादि सप्तदश सामिधेन्यः शोचिष्केशस्तमीमहेॱ ३ म्र पृथुपाजा
अमर्त्योघृतनिर्णिस्वाहुतः अग्निर्यज्ञस्यहव्यवाडिति सबाधोयतस्कं चइत्याधिया
यज्ञवंतः आचक्रुरग्निमूतयोॱ ३ सामिद्धोअग्न आहुतेत्यादि आवाहनेआज्य
भागांते अग्निमा ३ वह सोममा ३ वह सवितारं उपांशु॰ आ ३ वह सरस्वती
मावह पूषणमा ३ वह मरुत आ ३ वह विश्वान्देवानावह द्यावापृथिवी॰ उच्चैः आ
३ वह देवांआज्यपानित्यादि नवप्रयाजाः चत्वारः प्रकृतिवत् ततः ये ३ यजाम
हे दुरोअग्नआज्यस्यव्यंतु ३ ण ये॰ महउषासानक्ताज्य ग्नआज्यस्यवीतांवौ ३
मेम॰ हे देव्याहोताराग्नआज्यस्यवीतां वौ ये॰ तिस्रोदेवीरग्नआज्यस्य
वीतु ३ वौ ३ ये ३ महे स्वाहाग्निंस्वाहासोमंस्वाहाग्निंस्वाहासोमंस्वाहा उपांशुसवि २

तारं उच्चैः स्वाहा सरस्वतींस्वाहा पूषणं स्वाहा मरुतः स्वाहा विश्वान्देवान्स्वा
हा उपांशु द्यावापृथिवी उच्चैः स्वाहा देवा आज्यपा इत्यादि वार्त्रघ्नावाज्यभागौ
प्रधानस्य अग्निर्मूर्धा भुवोयज्ञस्य सोमयास्तेमयोभुव ऊतयः संतिदाशुषे ता
भिर्नोविताभवो ३ म्र ये ३ हे सोमंयातेधामानिदिवियापृथिव्यांयापर्वतेष्वोष
धीष्वप्सु तेभिर्नोविश्वैः सुमना अहेळन्राजन्सोमप्रतिहव्यागृभाय ३ वौ॰
वागोऊः आविश्वदेवंसत्पतिंसूक्तै ३ धारणीमहे सत्यसवंसवितारं उपां॰ ३ं
३ ये ३ उपां॰ सवितारं वाममद्यसवितर्वाममुश्वोदिवेदिवेवाममस्मभ्यंसावीः
वामस्यहिक्षयस्यदेवभूरेरयाधियावामभाजस्याम ३ वौ ३ वागो॰ पावकानः
सरस्वतीवाजेभिर्वाजिनीवती यज्ञं वष्टुधियावसो ३ म्र ये॰ ३ सरस्वतीपावीरवी
कन्याचित्रायुः सरस्वतीवीरपत्नीधियंधात् ग्नाभिरच्छिद्रंशरणंसजोषा

दुराधर्षंगृणतेशर्मयंसा ३ हो ३० पूषंतवव्रतेवयंनरिष्येमकदाचन स्तोतारस्तइ
हस्मसो ३ म्र. ये. ३ पूषणंशुक्रंतेअन्यद्यजतंतेअन्यद्विषुरूपेअहनीद्यौरिवा
सि विश्वाहिमायाअवसिस्वधावोभद्रातेपूषन्निहरातिरस्तु ३ वौ. इहहव:स्व
तवस:कवय: सूर्यत्वच: यज्ञंमरुतआवृणेअम्र. ये ३ मरुत:प्रचित्रमर्केगृण
तेतुरायमारुतायस्वतवसेभरध्वं येसहांसिसहसासहंतेरेजतेअग्नेपृथि
वीमखेभ्या ३ वौ. विश्वेदेवासआगतशृणुतामइमंहवं एदंबर्हिर्निषीदत ३
ये ३ विश्वान्देवान्येकेचज्मामहिनोअहिमायाअदिवोजुहिरेअपांसधस्थे ते
अस्मभ्यमिषयेविश्वमायु: क्षपउस्रावरिवस्यंतुदेवा ३ वौ. महीद्यौ:पृ
थिवीचनइमंयज्ञंमिमिक्षतां पिपृतान्नोभरीमभि: उच्चै ३ ० ३ ये ३ द्या
वापृथिवीप्रपूर्वजेपितरानव्यसीभिर्गीर्भि: कृणुध्वंसदनेऋतस्य आ ४

नोद्यावापृथिवीदैव्येनजनेनयातंमहिवांवरूथं ३ उच्चै: वौ. इतिधोषेनस्य स्वि
ष्टकृत: प्रेद्धोअग्नेदीदिहिपुरोनोजस्रयासूर्म्यायविष्ठ तांशश्वंतउपयंतिवा
जाअम्र. ये ३ हेग्निस्विष्टकृतमयाळग्निरग्ने:प्रियाधामान्ययाट्सोमस्यप्रिया
धामान्ययाट् उपां. सवितु: उच्चै:प्रिया० इ सरस्वत्या:प्रिया० इ पूष्ण:प्रिया० या
ण्मरुतांप्रिया० इ विश्वेषांदेवानांप्रिया० ३. द्यावापृथिव्यो: ३. प्रिया. देवाना
माज्यपानांप्रिया० जुषतांहविरिमोअग्नेवीततमानिहव्याजस्राव क्षिदेव
तातिमद्ध प्रतिनई सुरभीणिव्यंतु ३ वौ. नवानुयाजा: देवंबर्हि० देवीर्द्वारोवसु
वनेवसुधेयस्यव्यंतु ३ देवीउषासानक्तावसुवनेवसुधेयस्यवीतां ३ वौ. दे
वीजोष्ट्रीवसुवनेवसुधेयस्यवीतां ३ वौ. देवीऊर्जाहुतीवसु० वीतां ३ वौ. देवा
दैव्याहोतारावसुवने० वीतां ३ वौ. देवीस्तिस्रस्तिस्रोदेवीर्वसुवनेवसुधेयस्य
व्यंतु ३ वौ. देवोनराशंस० वेतु ३ वौ. देवोअग्निःस्विष्ट० नमोवाकेवीहि ३ वौ ३ सूक्त

वाके अग्निरिदं॰ सोमइदं॰ अग्निरिदं सोमइदं उपां सविता॰ उदु॰ इदं॰ सरस्वतीदंपू
षेदं॰ मरुतइदंहविरजुषंता वीरधंतमहोज्यायोक्रत विश्वेदेवाइदं॰ जुषं॰ इधंत
क्रत उपां॰ द्यावापृथिवी इदंहविरजुषेतामवीवृधेतां महोज्यायोक्रातां इवाआ
ज्यपाइत्यादि वाजिनयागेमध्यमस्वरेण शंनोभवंतुवाजिनोहवेषुदेवता
तामितद्रुवः स्वर्काः जंभयंतोहिंकरक्षांसिसनेम्यस्मयुयवन्नमीवा अस्म
उर्ध्वजानुरुपविश्य ये॰ वाजिनोवाजेवाजेवतवाजिनोनोधनेषुविप्राअमृ
तासतज्ञाअस्यमध्वः पिबतमादयध्वंतृप्तायातपथिभिर्देवयानैर्वौ॰ इ
सनवानेयजेत् उपविश्य वाजिनस्याग्नेवीहीवौ॰ द्विर्वागोजः अथवोप
विश्याग्नेर्योध्वर्युर्याज्यांपठित्वोपविश्यवषट्कुर्यात् वाजिनशेषमध्वर्यु
पादत्तमंजलिनेळामिवप्रतिगृह्य॰ अध्वर्यउपह्वयस्व ब्रह्मन्नुपह्वयस्व
अग्नीदुपह्वयस्व यजमानोपह्वयस्व इत्यध्वर्युर्ब्रह्माग्नीधयजमानेषुक्रमेणो ५

पहवमिष्टेत तेष्वेवमुपहवेकृते स्वयंउपहूत इतिप्रसुपहवमुक्त्वा यन्मेरेतःप्रसि
च्येतयद्वामेअपिगच्छतियद्वाजायतेपुनः तेनमाशिवमाविशतेनमावाजिनंकु
रु तस्यतेवाजिपीतस्योपहूतस्योपहूतोभक्षयामि इत्युक्त्वा होताप्रथमंप्राणे
भक्षंभक्षयेत् एवंब्रह्माग्नीध्रौ यजमानः प्रत्यक्षं ततोविद्ययहणादिसंस्थाजपां
तंप्रकृतिवत् इति वैश्वदेवपर्व अथवरुणप्रघासः तीर्थेनप्रपद्यप्रणीयमा
नाग्नेः पश्चान्निरसनोपवेशने कृत्वाप्रेषितोग्निप्रणयनीयाः प्रतिपद्यते हिंकृ
त्यपूर्ववस्वरेण प्रदेवंदेव्याधियाभरताजातवेदसे हव्यानोवक्षदानुषोमू त्रिरु
पोरु प्रणवेनत्रिमात्रेणावसायानुद्रुत्योत्तरमग्निमनुव्रजन्नुत्तरा उद्धेराह अ
यमुष्यप्रदेवयुर्होतायज्ञायनीयते रथोनयोरभीवृतोघृणीवांचेततित्मनाः
मयमग्निरुरुष्यत्यमृतादिवजन्मनः सहसश्चित्सहीयान्देवोजीवा
तवेकृतो अग्निमिळायास्त्वापदेवयंनाभापृथिव्याअधि जातवेदोनिधीमह्य

चा॰हौ॰ ग्नेद्यायवो वृवो ३ मग्ने विश्वेभिः स्वनीक देवैः रूर्णावंतं प्रथमः सीदयोनिं उत्त
स्वदे: पश्वान्निष्ठति निहितेग्नौ कुलायिनं घृतवंतं सवित्रे यज्ञं नय यजमानाय साधो
६ ३ सीद होतः स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञं सुकृतस्य योनौ देवावीर्देवान्हविषाय
जास्यग्ने बृहद्यजमाने वयोधा ३ न्नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवां असदत्सु
दक्षः अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रंभरः शुचिजिह्वो अग्नी ३ त्वं दूतः त्वमु नः
परस्पास्त्वं वस्य आवृषभप्रणेता अग्ने तोकस्य नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीद्यद्बो
धिगोपा ३ त्वं दूतः ० गोपा त्रिः उपक्रमस्त्रुचाने मंत्रे पात्रणं निरस्योपविश्य भूर्भुव
स्वरिति वाचं विसृजते हविरासादनानंतरं स्त्रुचानाचमने कृत्वा ध्वर्युरुद्रच्छति
अध्वर्यो देवता आ वक्ष्वेत्यादि सप्तदश सामिधेन्यः आवाहने पूर्णांतं पूर्णांतं
पूर्ववत् आवाह्य इंद्राग्नी आ ३ वह मरुत आवह वरुणमा ३ वह उपां कं ३ वहे आ ३ ६
वह देवा आज्यपानित्यादिस्रुग्गादापनेघृतवतीमध्वर्यू स्त्रुचमास्यथां दे
अग्नी होतारौ वीतामग्न्यो र्हेत्रं वीतं प्रावित्रं साधु वां यजमाने देवताय वग्नी +०
होतारावत्रृथा ।+

वयुवं विश्ववारोईळामहाइत्यादि नवप्रयाजाः उत्तमेप्रयाजे आज्यभागप्रभृतिपूर्णांत
वैश्वदेववदुक्त्वा स्वाहेंद्राग्नी स्वाहा मरुतः स्वाहा वरुणं स्वाहा उपां कं ३ स्वाहा देवा आ
ज्यपा इत्यादि वार्त्रघ्नावाज्यभागौ प्रधानानां अग्न्यादिपूर्णांतानां वैश्वदेववदुक्ता याज्यानु
वाक्याः इंद्राग्नी अव० श्नतो ३ म् ये ३ मह इंद्राग्नी ज्नथहवमुतसनोतिवाजमिंद्राया
अग्नीसपूर्ती सपर्यायै ह इरज्यंता वसव्यस्य भूरेः सहस्तमा सहसा वाजयंता ३ वौ ३
मरुतां मरुतो यस्य हि क्षये पाथा दिवो विमहसः स सुगोपातमो जनो ३ म् ये ३ हैम
रुतो राडव्हवक्षसो अहेवप्रप्रजायंते अकृषा वामहोभिः पृश्नेः पुत्रा उपमासो रभि
ष्ठाः स्वया मत्या मरुतः संमिमिक्षुः ३ वौ ३ वरुणस्य इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या
च मृळय त्वामवस्युराचके ३ म् ये ३ हे वरुण तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वंदमानस्तदाशा
स्ते यजमानो हविर्भिः अहेळमानो वरुणेह बोध्युरुशंस मा न आयुः प्रमोषीः वौ
कस्योपांशु कं कया नश्चित्र आभुवदूती सदावृधः सखा कया शचिष्ठया वृता ।

चा॰ हो॰ ८

ॐ२ येऽ३ उपां कं हिरण्यगर्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् स दा
धार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ३ वो॰ स्विष्टकृतः अद्वो अग्ने॰
ये ३ महे ग्नि॰ पृष्ठः प्रिया धामान्ययाळिंद्राग्न्योः प्रिया॰ याण्मरुतां प्रि॰ वरुणस्य
प्रि॰ उ॰ कस्य॰ प्रि॰ न्ययाड्देवानामा॰ हविरिमो अग्ने॰ व्यंत ३ वो॰ वैश्वदेववन्नेवा
नुयाजाः सूक्तवाके अग्न्यादि पूषांतं इंद्राग्नी इदं॰ मरुत इदं॰ वरुण इदं॰ उपां॰ क
इदं॰ देवा आज्यपा इत्यादि वाजिनयागांतं वैश्वदेववत् वाजिनभक्षे ब्राह्मणा
नंतरं प्रतिप्रस्थातरुपहूयस्वेति तृतीयः भक्षणे चतुर्थः वेदग्रहणे इडः वेदो
ऽसि वेदो विदेयेत्युक्त्वा वेदद्वयमाददीत पत्न्यै वेदप्रदाय वाचने विशेषः वेदो
ऽसि वित्तिरसि विदेय कर्मणीरसि करुणमसि क्रियासं सनिरसि सनितासि स
ऽसि वित्तिरसि विदेय कर्मणीरसि करुणं वाजिनं प्रव॰ यत्त्वा
नेयं घृतवंतं कुलायिनं रायस्पोषं सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनं प्रव॰ यत्त्वा
समानं प्राक्संस्थाजपात् संस्थाजपस्त्वव भृथांते अथावभृथेष्टिः

८ राम

श्रो

प्रयाजाद्यनुयाजांता वरुणो देवता अवभृथार्थं यां दिशं व्रजंति सैव प्राची
तिष्ठंत एव चरंति आपो हि ष्ठा॰ इमा विदं स्वपां हि ष्ठा॰ पावित्तु आवित्रं साधुत यज
मानदेवतायां आपः होत्रीरवृथाः इति अपबर्हिषः चत्वारः प्रयाजाः अ
मे प्रयाजे ये॰ ३ स्वाहाग्निं स्वाहा सोमं स्वाहा वरुणं स्वाहा देवा॰ अप्सु मंत्रा
वाज्यभागौ अप्स्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनुरुध्यसे गर्भे संजायसे पुनः
म्र निलायाज्या सोमस्य अप्सु मे सोमो अब्रवीदंतर्विश्वानि भेषजा
अग्निं च विश्वशंभुवं ३ निलायाज्या प्रधानस्य अव ते हेळो वरुण नमो
भिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेता राजन्नेनांसि
शिश्रथः कृतानि ॥ ३ यो ३ दु वरुण मुदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाध
मं वि मध्यमं श्रथाय अथा वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्या
म ३ वौ॰ याग॰ स्विष्टकृतः स नो अग्ने वरुणस्य विद्वान्देवस्य हेळो ऽवया

वा० हो० सिसीष्ठाः यजिष्ठो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्रमुमुग्ध्यस्मा ३ त् ये ३ हेग्नीव
रुणो स त्वं नो अग्नेवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ अवयक्ष्व नो वरुणं रराणो
८ वीहि मृळीकं सुहवो न एधी ३ वौ० नात्र निगदः नेज्य बर्हिर्वर्जं द्वावनुयाजौ एतदंते यमि
ष्टिः संस्थितायां पादानुदकांते अध्वर्युः नमो वरुणायाभिष्ठितो वरुणस्य पाशः इति
तत उपविश्य भक्षस्यावभृथोसि इत्यपः पीत्वा प्रोथ्य प्रष्ठीवंति शुध्यर्थमाचम्य पुनः गुग्गुली कृत्य
प्रपिबंति भक्षितस्यावभृथोसि इत्यनेनोपआस्य प्रक्षिप्य गुग्गुली कृत्य प्रगिरंति पुन
राचम्य भक्षं कृतस्यावभृथोसि इत्यपः पीत्वा गुग्गुली कृत्य गिलंति केचिदुदकप्रगिर
णे गुग्गुलीकरणं नेच्छंति शुध्यर्थं कर्मांगत्वेनेति द्विराचम्याप्लवंते आपो अस्मान्मातरः
शुंधयंतु घृतेन नो घृतपुवः पुनंतु विश्वं हि रिप्रं प्रवहंति देवीरुदिदाभ्यः शुचिरापू
त एमि इदमापः प्रव० उतानृतं स्रुमित्रियान आप ओषधयः संतु दुर्मित्रियास्तस्मै सं ८
तु योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः इति त्रिभिः स्नायात् उदकादुत्तीर्य उद्वयंत० इत्यादि

त्यमुपस्थाप्य पत्न्या योक्त्रं विमुंचति प्रत्वा मुंचामीति सर्वे तीर्थमनवेक्षमाणाः परस्प
रमसंस्पृशंतः प्रयाव्रजंतस्तिस्रस्तिस्रः समिधो गृह्णीयुः अग्नेः समिदसि तेजो
सि तेजो मे देहि इति प्रथमा एधोस्येधिषीमहि द्वितीया समिदसि समेधिषी
महि तृतीया इत्याहवनीयमुपतिष्ठंते आपो अद्य० वर्चसा सर्वेषामुपस्थानेस
मोप्ययाय पूर्वं गृह्णीयात्ससपूर्वमादध्यात्तामिक्रमेण अग्नेः समिदसि तेजोसि
तेजो मे दाः स्वाहा १ सोमस्य समिदसि दुरिष्टेर्मा पाहि स्वाहा २ पितॄणां समिदसि
मृत्योर्मा पाहि स्वाहा ३ ॐ चेमं० इत्युपस्थाय तीर्थेन निष्क्रामेत् इत्यवभृथेष्टिः
वरुणप्रघासः समाप्तः आहवनीयाभिधायिपदानामुच्यत्वपदे उद्धानि पदा
न्युच्यंते अग्ने महांतो ब्राह्मणो भारतो काश्यपो नेषध्वौ देवेद्धो मन्विद्ध ऋ
षिष्टुतो ब्रह्मसंशितो घृताहवनो प्रण्यो यज्ञानां रथ्या वधराणामतूर्तो होता

चा.हो.

९ त्वमग्नीहव्यवाहो आस्यात्रेऽऽ कौ देवानांचमसो देवपानावरा इवाग्नो देवांन्युवां
परिभुवेष्ट आवहतं देवान्यजमानाय अग्निमग्नी आवहतं सोममावहतं
प्रधानदेवताः प्रकृतिवद्देवां २ आज्यपां आवहतं अग्निंहोत्रायावहतं स्वंमहिमान
मावहतं आवहतं जातवेदसौ सुक्रयज्ञौ यजतं ये ३ ग्निं स्विष्टकृतमयाडग्नीम ग्नी अ
ग्नेः प्रिया धामान्ययाट् सोमस्याऽऽ सो० प्रियाधामान्ययाट् प्रधानदेवताः प्रकृति
वत् देवानामाज्यपानां प्रियाधामानि यक्षत् ग्नेर्होतुः प्रियाधामानियक्षत्
स्वंमहिमानमायजतां तामेज्यायिषः कृणुतां सैताव ध्वरो जातवेदसो जुषंतां
हविरितिवा इतिवरुणप्रघासाः अथसाकमेधाः तेषां पूर्वेद्युरनुसवनमेके ९
केष्टिः तत्र पौर्वाह्णिक्यामिष्टौ अग्निरनीकवान् देवता पंचदशसामिधेन्यः
आवाहने अग्निमग्न आ० वह सोममा० अग्निमनीकवंतमावह देवां आ

ज्यपानिसा ३ दि उत्तमेप्रयाजे ये ३ स्वाहाग्निं स्वाहा सोमं स्वाहाग्निमनीकवंतं स्वाहा
देवां आ० वार्त्रघ्नावाज्यभागौ अनीकवंतमूतये ग्निं गीर्भिर्हवामहे सनः पर्षदति द्विषः
स्ये ३ हे ग्निमनीकवंतं सेनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवां आयजिष्ठः स्वस्ति अ
दब्धो गोपा उतनः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्दिदीहि ३ वौ वा० स्विष्टकृतः पिप्रीही
ति ये ३ ग्निं स्विष्ट० याडग्नेरनीकवतः प्रियाधा० इडदेवानां कमित्यादि सूक्तवाके अ
ग्निरनीकवानिदं हविरजुषतावीवृधत० देवाइडा इदि संस्थाजपांते ॥ माध्यंदिन्या
मिष्टौ मरुतः सांतपना देवता पंचदशसामिधेन्यः आवाहने आज्यभागांते मरु
तः सांतपनाना ३ वह देवां आज्य० उत्तमेप्रयाजे ये ३ स्वा० मरुतः सांतपनान्
स्वाहा देवां इत्यादि वृधन्वंतावाज्यभागौ प्रधानस्य सांतपना इदं हविर्मरुतस्त
ज्जुजुष्टन युष्माकोती रिशादसा ३ म० ये ३ हे मरुतः सांतपनान्यो नो मरु

चा०हो० तोअभिदुर्हृणायुस्तिरश्चित्तानिवसवोजिघांसति दुहः पाशान्प्रतिसमुंचीष्ट
तपिष्ठेनहन्मनाहंतनातां३वो० सोमस्यप्रियाधामान्ययामरुत्वंतोसांतपना
१० नांप्रियाधा० देवानां० सत्कके मरुतः सांतपनाइदंहविरजुषंतावीवृधंत० दे
वाआज्यपाइत्यादिसंस्थाजपांतं आपराह्णिकेष्टिराज्यभागप्रभृतिरिकाताते
स्यामरुतोगृहमेधिनोदेवता स्थानाचेमनेकृत्वा होतृषदनाभिमंत्रणनिरसनोपवे
शनानिकुर्यात नात्रस्रुगादापनं पुष्टिमंतावाज्यभागौ अग्निनारयिमश्नवत्पो
षमेवदिवे दिवे यशसंवीरवत्तमों० निसायाज्या गयस्फानोअमीवहावसु
विस्पुष्टिवर्धनः सुमित्रः सोमनोभवो० निया प्रधानस्य गृहमेधासआगत
मरुतोमापभूतन युष्माकोतीसुदानवो३ मयेउहेमरुतोगृहमेधिनः प्रबुध्न्या राम
वईरतेमहांसिप्रनामानिप्रयज्यवस्तिरध्वं सहस्रियंदम्यंभागमेतगृहमेधी १०

यंमरुतोजुषध्वं३वो० स्विष्टकृतः प्रेद्धोअग्ने० बाह्नोमू ये३ यजामहे स्विष्टकृ
तमिमोअग्नेवीत० श्रीणिव्यंतु३ वौषट् नात्रनिगदः इडांतेमार्जयित्वाप्रत्वामुंचा
मीतियोक्त्रंविमुच्य तंतुंतन्वन्नितिवेदंतृणानिस्तीर्त्वाप्रायश्चित्तानिहुत्वा संस्था
जपनेनोपस्थायतीर्थेननिष्क्रामेत ॥ ॥अस्याएवापरात्रेध्वर्युः पौर्णदर्व्यायागार्थ
प्रेष्यतितदागार्हपत्यस्यपश्चान्निरसनोपवेशनेकृत्वायाज्यानुवाक्येब्रूयात पूर्णादर्वि
परापतसुपूर्णापुनरापत वस्नेवविक्रीणावहाइषमूर्जंशतक्रतो३ स ये३ य० ह
इंद्रंदेहिमेददामितेनिमेधेहिनितेदधे अपामित्यमित्यनिमिकु भिवसंभरकोवादेद तेद
दा३ द्रौ० इतियाज्यानुवाक्येब्रूयात॥ उत्तरस्यामिष्टौमरुतः क्रीडिनोदेवता
पंचदशसामिधेन्यः आवाहने आज्यभागांते मरुतः क्रीडिन आ३वह देवां आ
ज्यपानित्यादि उत्तमप्रयाजे मरुतः क्रीडिनस्वाहादेवा० परोक्षवात्रैश्चन्न

वा.

११

काव्याज्यभागौ अग्नेः उत ब्रुवंतु जंतव उदग्निर्वृत्रहाजनि धनंजयो रणे रणे ॐ सु
सोमस्य अयं क्रतुरगृभीतो विश्वजिदुद्भिदित्सोमः ऋषिर्विप्रः काव्येनो ॐ मुनि
स्विष्टकृत्याज्ये प्रधानस्य क्रीळं वः शर्धो मारुतमनर्वाणं रथेशुभं कण्वा अभिप्रगाय
तो ॐ मुनि ये ३ हे मरुतः क्रीळिनो यासो नय मरुतः स्वंचो यक्षदृशो न शुभयंतम
र्याः ते हर्म्येष्ठाः शिशवो न शुभ्रा वत्सासो न प्रक्रीळिनः पयोधा ३ वौ॰ स्विष्टकृतः
जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोण इमं नो यज्ञमुपयाहि विद्वान् विश्वा अग्ने अभियुजो
विहत्या शत्रूयतामाभरा भोजनानो ॐ मुनि ये ३ हे ग्निस्वि॰ सोमस्य प्रिया धामा
न्ययाण मरुतां क्रीळिनां प्रिया धामान्ययाट्॰ जुषतां हविरग्ने शर्ध मरुत्तेसेभि राम
गायत वृद्धुम्नान्युत्तमानि संतु संजानस्य संसृजयममृकृणुष्व शत्रूयतामभि ति ११
ष्ठा महांसी ३ वौ॰ स्वकृ॰ मरुतः क्रीळिन इदं हविरजुषंतावीवृधंत मदो

ज्यायोऽकृत देवा आज्यपा इत्यादि संस्राजपंतं ॥ ॥ माहेंद्र्यां इंद्राग्नि पर्यंता
देवता वरुणप्रघासवदावाह्य इंद्रमा ३ वह उपांशु विश्वकर्माणं आ ३ वह देवाँ
आज्य॰ नव प्रयाजाः उत्तमे ये ३ य॰ हे स्वाहाग्निमित्यादि॰ स्वाहेंद्राग्नी स्वाहेंद्र
स्वाहा उपां॰ विश्वकर्माणं ३ स्वाहा देवा॰ ऐंद्राग्नांते ऐंद्र सानसिं रयिं सजित्वानं स
दासहं वर्षिष्ठमूतये भरो ॐ मुनि ये ३ हे इंद्र प्रससाहिषे पुरुहूत शत्रून्ज्येष्ठस्ते शु
ष्म इह रातिरस्तु इंद्राभर दक्षिणेना वसूनि पतिः सिंधूनामसि रेवतीना ३ वौ॰
उपांशु॰ विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व पृथिवीमुत द्यां मुह्यंत्वन्ये अ
भितो जनास इहास्माकं मघवा सूरिरस्तु उच्चैः ॐ ३ ये ३ हे॰ उपां विश्वकर्माणं
या ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा शिक्षा सखि
भ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तन्वं वृधानो ३ उच्चै वौ॰ इंद्रस्यानेम हे द्रे॰ महा
इंद्रोय॰ यो ॐ मुनि ये ३ हे भुवस्त्वमिं॰ वौ॰ पर्णाई वौ॰ स्त्रचप्रा॰ आ त्वन्न इंद्र वृत्रहं

नुतेदायिमहइंद्रियायेतिपाज्यानुवाक्ये स्विष्टकृतः प्रेद्धोअग्ने० ये३ऽहेविनं
स्विष्ट० किंद्वाग्न्योः प्रियाधामान्ययाकिंद्रस्यप्रियाणि रुपो० विश्वकर्मणः प्रिया
धामान्ययाड्देवानामित्यादि हविरिमो अ० यत्तू३वो० नवानुयाज्ञाः सूक्त०
दूं द्रव्दंः उपां विश्वकर्मा० इदं देवा आज्यपाइत्यादि सस्त्रुजपातं कुः पिव्या
यां शंयुवाकांतेयमिष्टिः अस्याः सामिधेन्यादिसर्वमुपांशुप्रयोक्तव्य स्कम
द तंत्रत्वपक्षेप्रधानदेवताः पत्नीसयाजाश्चोपांशु आवाहनादिप्रधानांतस्य
मंत्रेणैवप्रयोगः तथाप्रकृताबुपांशुप्रयोगाः सर्वमंत्रालुप्यंते स्रुगादापनेक
देशस्य होतारमाद्याइत्यस्यनलोपः अभिहिंकारेकस्यदेशस्य भूर्भुवस्वरो
मित्यस्यवागोजइत्यादिवषट्कारानुमंत्रणस्यैलोपोनभवति अंगप्रधानसं
स्कारार्थवाक्येदेवशब्दास्थानेपितृशब्दप्रयोगः ॥ अथप्रयोगः स्नानाचमनेक
त्वातीर्थेनातिप्रणीतविहारंगत्वा आग्नेयीमुख आग्नेयी प्राक्संधिदेशे स्थि

त्वापुनराचम्य उत्तरश्रोण्यामाग्नेयीमुखस्तिष्ठन्प्रेषितोभिहिंकृत्य तिस्रसामिधे
नीरन्वाह हिं भूर्भुवस्वरोम् उशंतस्त्वानिधीमह्युशंतः समिधीमहिष्ठ उशन्नुशत
आवहपितॄन्हविषेअत्तवा३ मुशं० त्रिः मावहदेवान्पितॄन्यजमानाय अग्नि
मग्न आ३वह सोममा० सोमंपितृमंतं आ३वह पितॄन्बर्हिषदः आ३० पितॄन
ग्निष्वात्ताना३वह देवां आज्यपां आवह अग्निंकव्यवाहनमा३वह आवह जा० य
ज नात्रयथास्थितापवेशनादि मुखेसंमार्जनांतं अथाध्वर्युप्रोक्षितः सीदहो
तरित्युक्तेवा होतृषदनाभिमंत्रणानिरसनोपवेशनानितूष्णींकृत्वा तूष्णींज्ञा
नुशिरसाबर्हिरुपस्पृश्य स्रुगादापनादिनिगदंब्रूयात् तत्रविशेषः अग्निर्होता
रुथाः घृतवती० वार ईकामहे देवान्पितॄन्नीळेन्यांन्मम० यान् बर्हिर्बर्जे
चतुरः प्रयाजान् उत्तमप्रयाजे ये३यजे स्वाहाग्निं स्वाहा सोमं स्वाहा सोमंपितृ
मंतं स्वाहा पितॄन्बर्हिषदः स्वाहा पितॄनग्निष्वात्तान्स्वाहा कव्यवाहनं स्वा

बा॰ हो॰ हादेवा आज्यपा॰ जीवातुमंतवाज्यभागौ आनोअग्नेसुचेतुनारयिंविश्वायुपोष
सं माडीकंधेहिजीवसे॰ ३ त्वंसोममहेभगंत्वंयून ऋतायते दक्षंदधासिजीवसे॰ ३
१३ म् नियेयाज्ये इतःपूर्वंस्विष्टकृत्पर्यंतं स्वधानमइत्यनेन वषट्कारेण यागः स्वधा
कारपक्षेसव्योनृपुपस्थाःप्राचीनावीतिनः अस्तुस्वधेतिप्रत्याश्रावणं अनुस्व
धेतिअनुवाक्याप्रैषः स्वधाकुर्वितियाज्याप्रैषः एकैकस्ययागस्य द्वेद्वेऋचावनु
वाक्ये तत्राद्यधामप्रणवामनवानमुक्त्वाद्वितीयस्या अर्धर्चे अवसाय स्वगंतेप्र
णौति येस्वधेतियेस्वधामहइतिवा आगूः स्वधानमइतिवषट्कारः तेषुपू
र्वयःप्रकृतिवत् प्रधानस्य त्वंसोमप्रचिकितोमनीषात्वंरजिष्ठमनुनेषिपंथां त
वप्रणीतीपितरोनइंदोदेवेषुरत्नमभजंतधीराः त्वंसोमोधेनुंसोमोअर्वंतमा
शुंसोमोवीरंकर्मण्यंददाति ॥ सादन्यंविदथ्यंसभेयंपितृश्रवणंयोददाश
दस्मै ॐ ३ म् ये३ स्वधामहे सोमंपितृमंतं त्वंसोमपितृभिःसंविदानोनुद्यावा १३
पृथिवीआततंथ तस्मैतइंदोहविषाविधेमवयंस्यामपतयोरयीणां ३ स्वा ३

धानमः यागोऽत्र पितॄणांसोमवतां उदीरतामवर॰ त्वयाहिनःपितरःसोमपूर्वे
इत्यनुवाक्या उपहूताःपितरःसोम्यास इतियाज्या पितॄणांबर्हिषदां बर्हिषदःपित
रऊर्ध्वर्वागिमावोहव्याचकृमाजुषध्वं तआगतावसा शंतमेनाथानःशंयोररं
पोदधातावहंपितॄन्त्सुविदत्रांअविवित्सिनपातंचविक्रमणंचविष्णोः बर्हिषदोयेस्वधया
सुतस्य भजंतपित्वस्तइहागमिष्ठाः ॐ ३ म् वि॰ ये३ स्वधामहे पितॄन्बर्हिषद इदंपि
तृभ्योनमोअस्त्वद्ययेपूर्वासपितरासईयुः येपार्थिवेरजस्यानिषत्तायेवानूनं
सुवृजनासुविक्षु ३ स्वधानमः यागः अग्निष्वात्ताःपितरएहगच्छतसदः
सदःसदतसुप्रणीतयः अत्ताहवींषिप्रयतानिबर्हिष्यथारयिंसर्ववीरंदधा
तन येचेहपितरोयेचनेहयांश्चविद्मयांउचनप्रविद्म त्वंवेत्थयतितेजातवे
दःस्वधाभिर्यज्ञंसुकृतंजुषस्व ॐ ३ म् ये३ स्वधामहे पितॄनग्निष्वात्तान्येअ
ग्निदग्धायेअनग्निदग्धामध्येदिवःस्वधयामादयंते तेभिःस्वराळसुनीति
मेतांयथावशंतन्वंकल्पयस्व ३ स्वाधानमः यागः स्विष्टकृतः येतातृषुर्देवत्राजे

बा॰ हो॰

१४

इमानाहोत्राविदस्तोमतष्टासो अर्कैं राग्नेयाहि सविदत्रेभिर्वाङ् सत्यैः कव्यैः पि
तृभिर्घर्मसद्भिस्त्वदग्नेकाव्यात्वन्मनीषास्त्वदुक्थासुजायंतेराध्यानि त्वदेतिद्र
विणंवीरपेशा इत्याधियेदाश्रुषेमर्त्याय ॐ ३ पे ३ स्वधामहे अग्निंकव्यवाहनं
सप्रत्नथासहसाजायमानः सद्यःकाव्यानिबळधत्तविश्वा आपश्चमित्रंधिष
णाचसाधंदेवाअग्निंधारयन्द्रविणोदां ३ स्वधानमः यागो॰ अगुलिपर्वौजन
ममंत्रकमध्यात्ममोक्षनिमार्जनंकेशाद्ब्लोपाङ्कुनंसमंत्रंकुर्यात् तत्र इदंमे देवाः पि
तरोह विजुषंतामितिविशेषः अवांतरेळांप्राणदक्षिणभक्षयित्वाबर्हिष्यनुप्रहरेत्
नेळाभक्षणंनमार्जनं अपबर्हिषौद्वावनुयाजौ सूक्तवा॰ अग्निरिः सोमइः सो
मः पितृमानिदं॰ जुषतां॰ धत्त॰ इता॰ पितरो॰ बर्हिषद इः जुषंतां॰ धंत॰ क्रत पितरोग्नि
ष्वात्ताइदं॰ जुषं॰ धंत॰ क्रत देवाआ॰ अग्निः कव्यवाहनइः क्रत अस्यामृधे होत्रायां
देवंपितृनामन्यामाशास्तेयंयजमानः नात्रनामादेशः आयुराशास्त इत्यादि त
दस्मैदेवाः पितरोरासंतांतदग्निर्देवोदेवेभ्यः पितृभ्योवनतेवयमग्नेर्मानुषाः

इतिभाष्यकृन्मते विशेषः वृत्तिकृन्मतेतु आवहपितृनिसेतस्मादन्यत्रपितृशब्दो
नभवति शंयुवाकः प्रकृतिवत् एतदंतेयमिष्टिः संस्थितायांप्राग्वानुयाज्यायांदक्षि
णारतो दक्षिणाग्निमुपतिष्ठते अयाविष्ठाजनयन्कर्वराणि सहिद्युम्निरुरुर्वरा
यगातुः सप्रत्युदेहूरुपामध्वोअग्रंस्वायत्तनंतत्वामेरयत आहवनीयं क्रतसंहरींस्त्वा
वयंमघवन्वंदिषीमहि प्रनूनंपूर्णवंधुरस्तुतोयाहिवशांअनुयोजान्विंद्रतेहरी
गार्हपत्यंतत्रस्थित्वे अग्निंतंमन्येयोवसुरस्तंयंयंतिधेनवः अस्तमर्वंतआशवो
स्तंनित्यासोवाजिन इषंस्तोतृभ्यआभर अथमाप्रगामामेसंन्मइतिसूक्तेजपंतो
गार्हपत्यमभिसमायंति तत्समाप्तिसमकालमेवसूक्तंकुर्युः समाप्तियथास्यात्तथाग
नेरभिर्गच्छंति माप्रगाम॰ सन्वेमहि सक५ अग्नेत्वंनो॰ सगृह्य गार्हपत्यसमीपे
सूक्तेसमाप्य वेदंगार्हपत्यादतिप्रणीयमन्तरीसंस्तीर्य मंत्रैर्जुहुयात्सयाप्तत
त्र्यंबकान्व्रजंति इष्टेसमाप्तायांत्र्यंबकेष्टौ अध्वर्युणोदिस्योधारणंकर्मस्वय
मपिकुर्यात् छः अथादित्येष्टिः अदितिर्देवता सप्तदशसामिधेन्यः आ

वा॰ दे॰ वाहनेआज्यभागांते अदितिमा३ वह देवांआज्यपां३सादि पुष्टिमंतावाज्यभागो
१५ अग्निनारयि॰ सनेमो३म् गयस्फानोअमीवहावसुविस्पुष्टिवर्द्धन: सुमित्र: सोमनोभव
१५ वो३म् नित्ययाज्ये प्रधानस्य उतत्वामदितेमह्यहंदेव्युपब्रुवे सुमृळीकामभिष्टये
३म् ये३ यजामहे अदितिं महीमषु मातरं सुव्रतानामृतस्यपत्नीमवसेहुवेम तुविक्षत्रामजरंतीमुरूचींसुशर्माणमदितिंसुप्रणीतीं३ वौ॰ स्विष्टकृत: ओ३म् अग्ने॰ ये३ अग्निं
स्विष्ट॰ न्ययाळदित्या: प्रिया॰ धामानि सादि॰ जुषतांहविरिमोअग्ने॰ भीणि
यंत३ वौ॰ सूक्तवाके आज्यभागानंतरं अदितिरिदंहविरजुषत॰ देवा आज्यपा
इत्यादिसंस्राजपांतं अथशुनासीरीया तत्राग्निमंथना द्विवाजिनवर्जंसर्वंवै
श्वदेववत् देवतास्तु अग्न्याद्या: पंचइंद्राग्नीविश्वेदेवा इंद्रशुनासीरौवायु: सूर्यइतिदश। आवाहनेपूर्वांते इंद्राग्नीआ३ विश्वान्देवाना३ वह इंद्रंशुनासीरमा३ वह वा
यु मा३ वह उषां॰ सूर्यं॰उ॰ आ३ वह देवांआज्यपानिसादि उत्तमेप्रयाजे ये३ स्वाहा॰ १५

चा॰ हो॰ ते इंद्राग्नी इदं॰ जुषेता॰ धेता॰ क्राता विश्वेदेवा इदं ह॰ जुषंता॰ धंत॰ क्रत इंद्रः शुनासी
रः॰ क्रत वायुरिदं॰ क्रत सूर्य इदं॰ देवा आज्यपा इत्यादि संस्थाजपांतं समाप्तानि चातु
१६ र्मास्यानि अनंतरं एतदंग उपांशुत्वेन सोमो विहितः तदशक्तस्य पशुः पुनश्चातुर्मास्या
नि वा तत्राप्यशक्तस्य सवनेष्टिः सवनेष्टौ अग्निः इंद्रो विश्वे देवा इति तिस्रो देवताः
पौर्णमासवत्तंत्रं प्रधानस्य अग्निर्मूर्धा भुवो यज्ञस्येत्यग्नेः ऐंद्रसानसिं प्रससाहिष
इतींद्रस्य विश्वेदेवास येकेचजग्म॰ इति विश्वेषां देवानां प्रकृतिवदितरतः इदं चातु
र्मास्यहौत्रं समाप्तं श्रीयज्ञनारायणार्पितम्

१६